

W pracy podjęto zagadnienie koncepcji wychowania religijnego w ujęciu głównych doktryn pedagogicznych oraz w interpretacji Kościoła katolickiego w Drugiej Rzeczypospolitej. Na tle życia i twórczości religijno-pisarskiej F.W. Foerstera przedstawiono próbę interpretacji wychowania moralnego, wychowania obywatelsko-państwowego oraz recepcję myśli wychowawczej Foerstera w Polsce w pierwszej połowie XX wieku.

We wrześniu 1997 roku pod redakcją Danuty Koźmian ukazało się opracowanie pt. *Zapomniani pedagodzy lat międzywojennych*, które wydało także Wydawnictwo Naukowe US w serii Rozprawy i Studia (tom 264). Praca jest próbą prezentacji pięciu pedagogów okresu międzywojennego, o których dotąd brak monografii, a jednocześnie których dorobek pedagogiczny był nie tylko oryginalny ale jest aktualny we współczesnej pedagogice. Stąd zespół współpracowników tego przedsięwzięcia badawczego przedstawił działalność i dorobek teoretyczny następujących pedagogów: Władysława Maria-

na Borowskiego, Rudolfa Taubenzłaga, Heleny Witkowskiej, Adama Skwarczyńskiego i Ludwika Jeleńskiej.

Współautorzy prezentowanych w tej pracy części uznali, że ze względu na zawartość materiałów źródłowych, literaturę przedmiotu, podejście metodologiczne oraz oryginalność merytoryczną, książka ta będzie służyła studentom pedagogiki i historii, i wszystkim tym, dla których dzieje wychowania i myśli pedagogicznej są nie tylko interesującym tematem, ale także ważnym dorobkiem polskiej pedagogiki i kultury narodowej.

Dalsze zamierzenia naukowo-badawcze w zakresie historii wychowania i oświaty w szczecińskim ośrodku uniwersyteckim dotyczą także polskiej i obcej myśli pedagogicznej w pierwszej połowie XX wieku. Dostrzega się jednocześnie potrzebę kontynuacji badań dotyczących dziejów szczecińskiego szkolnictwa wszystkich typów, a wyniki tych badań mogą stać się podstawą szerszych syntez.

Danuta Koźmian

Opolska Katedra Historii Oświaty i Wychowania

W Uniwersytecie Opolskim funkcjonowanie Katedry Historii Oświaty i Wychowania jest instytucjonalnie związane z powstaniem w 1973 r. przy ówczesnej Wyższej Szkole Pedagogicznej Instytutu Pedagogiki. Zajęcia dydaktyczne z przedmiotów pedagogicznych na kierunkach nauczycielskich od chwili utworzenia WSP do 1973 r. prowadzili pracownicy nauki Katedry Pedagogiki. Wśród kierunków ich działalności naukowo-badawczej można wyodrębnić historię oświaty i wychowania, bowiem w 1959 r. został zatrudniony na etacie profesora nadzwyczajnego z tego zakresu Józef Madeja. Zajmował się on problematyką szkolnictwa i kultury na Śląsku, a współpracowali z nim mgr Franciszek Marek i od lat 60-tych mgr Henryk Koniarski. W tym okresie powstały takie prace monograficzne J. Madeja, jak: *Elementarze i nauka elementarna czytania i pisanie na Śląsku w wiekach XVIII i XIX (1763-1848)* (Katowice 1960), *Filip Jakub Robotka zasłużony*

nauczyciel i działacz społeczny na Śląsku (Opole 1966) oraz *Z życia i działalności pedagogiczno-oświatowej Józefa Lompy* (Opole 1965). W pracach tych – opartych na bogatych źródłach archiwalnych – zostały przybliżone polskiemu środowisku historyków wychowania stosunkowo mało wówczas znane problemy XVIII i XIX-wiecznego szkolnictwa śląskiego.

Mgr F. Marek zajmował się wówczas dziejami kultury polskiej na Śląsku a efektem jego poszukiwań badawczych było przygotowanie w 1964 r. rozprawy doktorskiej pt. *Życie literackie na Opolszczyźnie w latach 1763 do 1848*. Na podstawie monografii *Najdawniejsze czasopisma polskie na Śląsku* (Opole 1972) habilitował się w 1972 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie.

Mgr H. Koniarski swoje zainteresowania naukowe koncentrował wokół problematyki szkolnictwa dla pracujących, czego efektem

było uzyskanie stopnia doktora w 1974 r. na podstawie pracy *Szkolnictwo ogólnokształcące dla dorosłych na Opolszczyźnie w latach 1945-1970* (Opole 1972).

Profesor Madeja po 10 latach pracy – w 1969 r. – w wieku 70 lat odszedł na emeryturę, a problematykę badawczą z zakresu historii wychowania kontynuowali w/w jego współpracownicy.

W 1973 r. utworzono Instytut Pedagogiki, którego dyrektorem został prof. Teodor Musioł, wcześniej zatrudniony w Instytucie Śląskim w Opolu. W nowo powstałym Instytucie utworzono cztery zakłady. Doc. dr hab. F. Markowi powierzono kierownictwo Zakładu Historii Oświaty i Wychowania. W skład zespołu weszli: prof. T. Musioł, dr H. Koniarski, mgr E. Sapia-Drewniak (od 1974 r.), mgr Z. Jasiński (od 1976 r.). Nowi asystenci stopień naukowy doktora uzyskali w 1978 r. (Z. Jasiński na podstawie pracy *Polskie szkolnictwo w Czechosłowacji w latach 1945-1975*, a E. Sapia-Drewniak – *Udział Uniwersytetu Jagiellońskiego w upowszechnianiu wiedzy w epoce nowożytnej (1795-1918)*). Pod koniec lat 80-tych Zakład liczył 7 osób. Przez jeden rok akademicki zatrudniony był doc. dr hab. M. Adamczyk a od 1986 r. – prof. dr hab. A. Smołalski. W 1989 r. Instytut podzielono a prof. Smołalski został kierownikiem Zakładu Pedeutologii w Instytucie Pedagogiki Wczesnoszkolnej, którym kieruje do chwili obecnej.

Spośród członków Zakładu Z. Jasiński habilitował się w 1990 r. na podstawie pracy *Działalność kulturalno-oświatowa Polaków za Olszą 1920-1938* (Opole 1990), a E. Sapia-Drewniak w roku 1991 – na podstawie pracy *Polska oświata pozaszkolna w rejencji opolskiej w latach 1922-1939* (Opole 1991).

Katedrę (od 1995 r.) Historii Oświaty i Wychowania tworzą obecnie: prof. F. Marek – kierownik, dr hab. E. Sapia-Drewniak, dr hab. J. Kwiatek (zatrudniona od 1995 r.) oraz dr J. Gburek.

Pracownicy Katedry realizują swoje zainteresowania badawcze w obrębie kilku kręgów tematycznych. Należą do nich:

– historia oświaty i szkolnictwa na Śląsku na przestrzeni dziejów ze szczególnym uwzględnieniem stosunków polsko-niemieckich w okresie międzywojennym,

– polska tradycja kulturowa rejencji opolskiej,

– związki Górnego Śląska z ziemiami polskimi na przełomie XIX i XX w.

Z tego zakresu powstało kilka prac zwartych prof. F. A. Marka. Należą do nich: *Głos Śląska zniewolonego* (Opole 1991), *Godność, dostojeństwo i posłannictwo uniwersytetu* (Opole 1995), *Nieznane sąsiedztwo. O polsko-niemieckich zbliżeniach kulturowych na przestrzeni dziejów* (Opole 1992), *Czy Polacy i Niemcy mogą zapomnieć o przeszłości?* (Opole 1994). Część spośród opracowań jest dwujęzyczna, polsko-niemiecka, co w znacznym stopniu ułatwia dostęp do informacji w nich zawartych czytelnikom niemieckiego obszaru językowego.

J. Kwiatek opublikowała wiele artykułów naukowych i 3 prace zwarte *Eleusis na Górnym Śląsku w latach 1903-1914* (Opole 1991), *Górnośląska szkoła ludowa na przełomie XIX i XX w.* (Opole 1987) oraz *Związki Górnego Śląska z Galicją na przełomie XIX i XX w.* (Opole 1995). Bazując na nieznanach do tej pory źródłach archiwalnych przybliżyła czytelnikowi podejmowane przez różne wspólnoty zakonne zadania apostołskie wśród ludności Górnego Śląska.

E. Sapia-Drewniak natomiast opublikowała monografię: *Polska oświata pozaszkolna w rejencji opolskiej w latach 1922-1930* (Opole 1990) oraz *Aktywność kulturalna i oświatowa kobiet na Śląsku Opolskim w latach 1922-1939* (Opole 1991). Wszyscy pracownicy aktywnie uczestniczą w konferencjach naukowych krajowych i zagranicznych.

Zakład Historii Oświaty i Wychowania przez wiele lat współpracował z Zakładem Historii Wychowania i Pedagogiki Porównawczej Pädagogische Hochschule w Poczdamie. Efektem było wspólne zorganizowanie 16 konferencji naukowych w Opolu i w Poczdamie, na których członkowie zakładów prezentowali wyniki swoich badań nad dziejami oświaty i szkolnictwa w Europie Środkowej od 1763 r. do 1945 r. Wspólny dorobek naukowy liczy ponad 40 rozpraw, referatów i komunikatów opublikowanych zarówno w wydawnictwie WSP w Opolu jak i w *Wissenschaftliche Zeitschrift* w Poczdamie.

Eleonora Sapia-Drewniak